

Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Küreselleşmenin Yer Alma Durumu

The Place of Globalization in Secondary Education Geography Textbooks

Celal DEPECİ¹, Taner ÇİFÇİ²

¹Cođrafya Öğretmeni, MEB, Sivas, Türkiye, ccografya@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5536-4539

²Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sivas, Türkiye,

tcifci@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2057-713

Geliş Tarihi: 31.07.2023

Kabul Tarihi: 18.09.2023

ÖZ

Bu araştırmada, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında 9., 10., 11. ve 12. sınıflarında okutulan Coğrafya ders kitaplarındaki içerik ve görsellerde küreselleşme olgusunun yer alma durumunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Nitel bir çalışma olan bu araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından 2021 yılında hazırlanan Coğrafya 9, Coğrafya 10, Coğrafya 11 ve Coğrafya 12 ders kitapları temel alınmıştır. İncelenen Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin bilim-teknoloji, çevre, eğitim, ekonomi, siyasi, sosyokültürel ve görsel boyutları temel alınmıştır. Araştırma sonucunda küreselleşmenin sırasıyla en fazla 12., 11., 10. ve 9. sınıf Coğrafya ders kitaplarında yer aldığı tespit edilmiştir. Coğrafya ders kitaplarındaki içeriklerde küreselleşmenin ekonomi, sosyokültürel ve bilim-teknoloji boyutlarına daha fazla yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Küreselleşmeyle ilişkili görsellerin ise sırasıyla en fazla 11., 12., 10. ve 9. sınıf Coğrafya ders kitaplarında yer aldığı tespit edilmiştir. Ders kitaplarındaki “Doğal Sistemler” ile “Çevre ve Toplum” ünitelerinde küreselleşmenin boyutlarına daha fazla yer verilmesi, “Beşerî Sistemler” ünitelerinde küreselleşmenin eğitim boyutuna ağırlık verilmesi ve küreselleşmenin Coğrafya ders kitaplarında yer alma durumuna farklı açılardan bakan çalışmaların yapılması önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, coğrafya ders kitabı, küreselleşme

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the state of being involved in the subject of globalization in the content and visuals of the Geography student's books taught in the 9th, 10th, 11th and 12th grades in the 2021-2022 academic year. In this study, which is a qualitative research, document analysis method has been used. The study was based on the student's books of Geography 9, Geography 10, Geography 11 and Geography 12 prepared by the Ministry of National Education in 2021. The Geography student's books that are examined, have been based on the science-technology, environment, education, economy, political, sociocultural and visual dimensions of globalization. As a result of the research, it has been determined that globalization is mostly included in the 12th, 11th, 10th and 9th grade Geography student's books, respectively. It has been concluded that the economic, socio-cultural and science-technology dimensions of globalization are mentioned more in the contents of the geography student's books examined. It has been determined that the visuals related to globalization are mostly included in the 11th, 12th, 10th and 9th grade Geography student's books, respectively. It has been suggested that the dimensions of globalization should take part more in the "Natural Systems" and "Environment and Society" units, the education dimension of globalization should be emphasized in the "Human Systems" units in the student's books, and various researches should be done from different perspectives about globalization taking part in Geography student's books.

Keywords: *Geography, geography student's book, globalization*

GİRİŞ

Günümüzün en önemli olgularından biri olan küreselleşme sonucu insanlar arasındaki etkileşim artmıştır. Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler bu etkileşimi daha fazla artırarak tüm dünya toplumlarını birbirleriyle bağlantılı hale getirmiştir. Özellikle ekonomik ve siyasi alanda dünyanın herhangi bir noktasında yaşanan gelişmeler, küreselleşmeyle birlikte tüm dünya ülkelerini etkileyebilme potansiyeline sahiptir.

Dünyada yaşanan değişim ve dönüşüm sürecinin açıklanmasında kullanılan küreselleşme kavramı (Kıvılcım, 2013), önceleri ekonomi alanıyla ilgili bir kavram olarak algılansa da zaman içinde küreselleşmenin yaşam ile ilgili tüm bileşenler üzerindeki kaçınılmaz etkisi hissedilerek sosyal, kültürel, siyasi, eğitim, çevre, bilim-teknoloji yönleriyle de önem taşıyan bir kavram olduğu anlaşılmıştır (Sever, Baldan, Tuğlu, Kabaoğlu ve Alagöz Hamza, 2018).

Küreselleşmenin farklı boyutlarının varlığı kavramın tanımlanmasında farklılıklara neden olmuştur. Cebeci (2011) küreselleşmeyi genel anlamıyla şöyle tanımlamıştır: “Devletlerin ekonomik ve politik kararlarındaki değişim gücüyle; ayrıca iletişim, ulaşım ve diğer teknolojik yeniliklerin hızlandıran etkisiyle; toplumların kültürel, ekonomik, siyasal, çevresel vb. pek çok boyutta birbiriyle daha yoğun olarak etkileşme girmesini ve bu etkileşimlerin sonucunda toplumların birbirleriyle daha fazla bütünleşmesini ifade eder.”

İletişim ve bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, bilgisayarın ve internetin yaygınlaşması, ulaşım sistemlerindeki gelişmeler, ulusal ve uluslararası ticaret ağlarının genişlemesi, yabancı yatırımların ve uluslararası şirketlerin artması küreselleşmeyi hızlandıran en önemli unsurlardır (Çalık ve Sezgin, 2005).

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ve bilgi alışverişindeki artış, yeni kültür ve uygarlıklarla etkileşimi kolaylaştırmakla birlikte, bilgiyi edinme, var olanların arasından uygun olanını seçme ve başkalarıyla paylaşma gibi becerilerine sahip bireylerin yetiştirilmesine duyulan gereksinimi de gündeme getirmiştir (Yurdabakan, 2002). Küreselleşen dünyada bireylerin sadece kendi tarihlerini, kültürlerini ve dillerini öğrenmeleri yeterli değildir. Günümüz koşullarında başarı kazanabilmek için, farklı insanların ve toplumların özelliklerini bilmek gerekmektedir. Kendi yaşadığı coğrafyanın dışına çıkamayan bireylerin, küreselleşen dünyada başarılı olmaları çok zordur (İçen ve Akpınar, 2012).

Nüfus alanı insan ve insan toplulukları arasındaki ilişkiler olan küreselleşme; ekonomik, siyasi, teknolojik, çevresel ve kültürel boyutlara sahiptir (Bayar, 2008). Küreselleşme meydana getirdiği değişimler dolaylı ya da doğrudan bir ülkenin pek çok sistemini etkilemektedir. Eğitim sistemleri de küreselleşmenin meydana getirdiği bu değişimlerden en fazla etkilenen sektörlerden biridir. Ayrıca eğitim sistemleri küreselleşmenin ortaya çıkardığı değişimlerden etkilendiği gibi aynı zamanda küreselleşme sürecini etkileme potansiyeline sahiptir (Sever ve diğerleri, 2018). Bu nedenle dünyanın birçok ülkesi küreselleşmenin ortaya çıkardığı değişimlere uygun bireyler yetiştirmek amacıyla eğitim sistemlerinde değişiklikler ve düzenlemeler yapmıştır.

Küreselleşme ile ortaya çıkan çok boyutlu ve karmaşık ilişkilerin algılanması, analizi ve doğru bir şekilde kullanımı bireylerin aldığı eğitimin nitelikleri ile yakından ilgilidir. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı fırsatları ülke yararına en iyi şekilde değerlendiren ve yerel boyuttan ulusal boyuta, ulusal boyuttan küresel boyuta düşünen, analiz yapabilen bireyler yetiştirmek eğitim kurumlarının en önemli misyonlarından biridir (İlhan, 2010).

Küreselleşme sürecine uyum sağlamada eğitime önemli görevler düşmektedir. Eğitimin temel amaçlarından birisi, ülkenin ihtiyaç duyduğu özelliklere sahip vatandaş modelini yetiştirmektir. Ancak küresel gelişmelerin vatandaşlığın boyutlarını daha fazla zenginleştirilmesi sonucu “küresel vatandaş” kavramı ortaya çıkmıştır. Küreselleşme sürecinde bir ülkenin sadece kendi ihtiyaçlarına yönelik ve ülkesine karşı sorumluluklarının bilincinde olan vatandaş yetiştirmesinin yeterli olmadığını belirten Kan (2009), küresel vatandaş şöyle ifade etmektedir; “Bütün insanlığa karşı kendini sorumlu hisseden, evrensel bilince sahip vatandaşların yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu özelliklere sahip olan vatandaşa, literatürde “küresel vatandaş” denilmektedir. “Küresel vatandaş”, sadece kendi ülkesinin değil yaşadığı ve sorumluluğunu üstlendiği bir dünyanın vatandaşıdır.”

Türkiye’de eğitim sistemi de küreselleşmenin ortaya çıkardığı değişim ve dönüşümlerden etkilenmiştir. Bu amaçla Türk eğitim sisteminin temel felsefesinde değişiklik yapılarak yapılandırmacı yaklaşım temel alınmıştır. Öğretim programları ve ders kitapları yapılandırmacı yaklaşım temel alınarak hazırlanmıştır. Dolayısıyla farklı eğitim kademelerindeki öğretim programlarında ve derslerde küreselleşme, farklı boyutlarda ve düzeylerde yer almaktadır (Sağlam, Vural ve Akdeniz, 2011).

Ortaöğretimde, içerik ve kapsam olarak küreselleşmenin en fazla yer aldığı derslerin başında Coğrafya dersi gelmektedir. Coğrafya, küresel ve bölgesel düzeyde ilişkiler ve oluşumların, uluslararası olarak devletler arasında ekonomik, siyasi ve kültürel birliklerin anlaşılmasında ve bunlara yönelik strateji ve politikaların geliştirilmesinde en temel bilimlerden biridir (Çiftçi, 2015). Bu doğrultuda küreselleşmenin meydana getirdiği değişimler dikkate alınarak Coğrafya Dersi Öğretim Programı (CDÖP)’nda değişiklikler yapılmıştır. İlk olarak 2005 yılında CDÖP değişiklik yapılmış ve 2018 yılında yapılan değişiklikle de CDÖP şimdiki şekli verilmiştir. Yapılan bu değişikliklerle “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” ünitesi coğrafyanın temel ünitelerinden biri olmuştur.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinde ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri esas alınarak hazırlanan 2018 CDÖP ile öğrencilerin;

- Doğal ve beşerî sistemlerin yerel ve küresel etkileşim içinde işleyişini anlamlandırması,
- Bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavraması,

- Coğrafi birikim ve sentez ülkesi olan Türkiye'nin bölgesel ve küresel ilişkiler açısından konum özelliklerini kavrayarak ülkesinin sahip olduğu potansiyelin bilincine varması,
- Türkiye'nin yeni vizyonuna uygun olarak başta Türkiye ile yakın ilişkisi bulunan bölgeler ve ülkeler olmak üzere dünyadaki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler hakkında bilgi sahibi olması hedeflenmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018).

Coğrafya eğitiminde bilgi kaynağı olarak kullanılan en önemli eğitim-öğretim araçlarından birisi ders kitaplarıdır. Coğrafya ders kitapları, öğrenme alanları ve sınıflara göre kazanımların gerçekleştirilmesinde önemli bir işleve sahiptir. CDÖP'da yer alan, kazanımların, kavramların, becerilerin, değerlerin gerçekleştirilmesinde ve öğrencilere kazandırılmasında öğretmene rehberlik etmektedir. Bu bakımdan Coğrafya ders kitapları hem öğretmen hem de öğrenci açısından Coğrafya eğitiminde en önemli öğretim materyallerinden biridir (Koç ve diğerleri, 2012).

CDÖP'nda küreselleşmeye dönük ifadelerin bulunması, küreselleşme sürecinde Coğrafya dersinin rolünü ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu hedefler doğrultusunda, güncellenen CDÖP'na uygun ders kitapları hazırlanmıştır.

Bu çalışmada 2021-2022 eğitim öğretim yılı 9., 10., 11., ve 12. sınıf coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin içerik ve görsellerde yer alma durumu incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda şu alt problemlerine cevaplar aranmıştır:

1. Küreselleşme olgusu 9. sınıf Coğrafya ders kitabındaki içerik ve görsellerde nasıl ele alınmaktadır?
2. Küreselleşme olgusu 10. sınıf Coğrafya ders kitabındaki içerik ve görsellerde nasıl ele alınmaktadır?
3. Küreselleşme olgusu 11. sınıf Coğrafya ders kitabındaki içerik ve görsellerde nasıl ele alınmaktadır?
4. Küreselleşme olgusu 12. sınıf Coğrafya ders kitabındaki içerik ve görsellerde nasıl ele alınmaktadır?

Türkiye'de, erişilebilen literatürün incelenmesi sonucu küreselleşmenin 9., 10., 11. ve 12. sınıf Coğrafya ders kitaplarında yer alma durumunu inceleyen kapsamlı bir araştırmanın olmadığı görülmüştür. Bu bakımdan CDÖP'nda küreselleşmeye yönelik yapılan değişikliklerin, Coğrafya ders kitaplarına hangi boyutlarda ve ne düzeyde yansıdığı bilinmemektedir. Dolayısıyla bu konuda yapılacak özgün bir çalışmanın küreselleşmenin Coğrafya ders kitaplarındaki içerik ve görsellerde nasıl yer aldığını gösterme konusunda

öğretmenlere, bu konuda çalışma yapacak kişilere ve ders kitabı hazırlayanlara yararlı olacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca bu çalışmanın literatürdeki boşluğu doldurması bakımından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İlgili Araştırmalar

Coğrafya ders kitaplarını farklı kriterlere göre inceleyen çalışmalarının olduğu görülmüştür. Kara, Sezer ve Şanlı (2018) yaptıkları çalışmada ortaöğretim coğrafya ders kitapları içeriğinde yer alan haritaların ne amaçla kullanıldığını ve kartografik özelliklerini tespit etmeyi amaçlanmıştır. Coğrafya öğretim programı ve program esas alınarak hazırlanan ders kitaplarında, göç olgusunun nasıl ele alındığına yönelik çalışma Sezer ve Şanlı (2017) tarafından yapılmıştır. Ünlü (2016) yaptığı çalışmada coğrafya ders kitaplarındaki hazırlık çalışmalarını incelemiştir. Çiftçi (2015) coğrafya ders kitaplarında örnek olayların hangi ölçüde yer aldığını incelemeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Şeyihoğlu ve Özgürbüz (2015) ise ortaöğretim coğrafya ders kitaplarındaki analogileri nicelik ve niteliklerine göre analiz etmiştir. Kapsam olarak Coğrafya dersi ile yakın ilişkisi bulunan Sosyal Bilgiler dersinde ise, ders kitaplarında küreselleşmenin yer alma durumunu araştıran çalışmaların olduğu görülmüştür. Karakuş ve Akpınar (2021) küreselleşme olgusunun 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında nasıl ele alındığını incelemiştir. Uygun ve Ulu (2018) 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki küreselleşme olgusunu incelemiştir. Çalışkan (2021) ve Toprak (2022) yaptıkları çalışmalarda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında küreselleşme olgusunu incelemiştir. Gökpunar (2019) ise küreselleşmenin 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansımalarını incelemiştir.

Görüldüğü gibi, ders kitaplarında küreselleşme ile ilgili araştırmalar sosyal bilgiler dersi kapsamında yürütülmüştür. Ancak küreselleşmenin coğrafya ders kitaplarında yer alma durumunu araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu eksiklikten hareketle tasarlanan araştırmada 2021 yılında MEB tarafından 9., 10., 11., ve 12. sınıflar için hazırlanan Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin yer alma durumunun tespit edilmiş, elde edilen bulgular tablo ve görseller yardımıyla desteklenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Coğrafya ders kitaplarında küreselleşme olgusunun yer alma durumunun incelenmesinin amaçlandığı bu araştırma nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmalar, gözlem,

görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma türüdür (Yıldırım, 1999). Nitel bir çalışma olan bu araştırma doküman incelemesi yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Araştırılması hedeflenen olaylar veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizinde “doküman incelemesi” yöntemi kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Doküman incelemesi araştırma konusu çerçevesinde belirlenen, eldeki bilgi ve belgelerin incelenmesidir. Doküman analizinin süreci dokümanı elde etme, dokümanın orijinal olup olmadığını belirleme, dokümanın içeriğini anlama, elde edilen bilgileri analiz etme ve kullanma biçiminde sıralanabilir (Karagöz, 2019).

Bu araştırmada, 2021-2022 Eğitim öğretim yılında Türkiye’de 9., 10., 11., ve 12. sınıflarda okutulan Coğrafya ders kitaplarındaki içerik ve görsellerde küreselleşmenin yer alma durumu, küreselleşmenin boyutları yönünden incelendiği için doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerini toplamak için MEB tarafından ortaöğretim kurumları için 2021 yılında hazırlanan Coğrafya 9, Coğrafya 10, Coğrafya 11 ve Coğrafya 12 ders kitapları temel alınmıştır. Adı geçen ders kitapları ve özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1. Araştırma Kapsamında İncelenen Coğrafya Ders Kitapları ve Özellikleri

Sınıf	Kitap Adı	Yazarlar	Yayın Yılı	Yayınevi	Yayın Yeri
9. Sınıf	Ortaöğretim Coğrafya 9 Ders Kitabı	Alper SOYATLAR Bülent AKÇA Halil COŞAR İsmail SOLAK Mehmet KARAGÖZ	2021	Ada Matbaacılık	Ankara
10. Sınıf	Ortaöğretim Coğrafya 10 Ders Kitabı	Kenan TÜRKEZ Mutlu KARAKOÇ Nurullah BALŞEN Tolga PEKTAŞ İsmail ÖZDOĞAN	2021	Özgün Matbaacılık	Ankara
11. Sınıf	Ortaöğretim Coğrafya 11 Ders Kitabı	Kenan TÜRKEZ Mutlu KARAKOÇ Nurullah BALŞEN Tolga PEKTAŞ	2021	Başak Matbaacılık	Ankara
12. Sınıf	Ortaöğretim Coğrafya 12 Ders Kitabı	Cem ERDEBİL Raşit DÜZGÜN Ramazan BIÇAKLI Zübeyde GÜZEL Emine BOZBIYIK	2021	Ada Matbaacılık	Ankara

Bu araştırmada verileri elde edebilmek için kullanılan kontrol listesi araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Kontrol listesinin geliştirilmesi sürecinde; öncelikle küreselleşme

ilgili literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması sonucu ilgili kaynaklar incelenerek küreselleşmeyi ifade eden kavramlardan bir havuz oluşturulmuştur. Daha sonra elde edilen kavramların sınıflandırılması yapılmıştır. Kontrol listesi, küreselleşmenin geniş kapsamlı olmasından dolayı daha önce Bayar 2008; Çınar, 2009; Kıvılcım 2013 ve Gökpunar'ın 2019'da bu alanda ortaya koymuş oldukları eserler temel alınarak küreselleşmenin bilim-teknoloji, çevre, eğitim, ekonomi, siyasi ve sosyokültürel boyutları ile sınırlandırılmıştır. Kontrol listesinin kapsam ve görünüş geçerliliğinin sağlanabilmesi için iki uzman görüşüne başvurulmuş, uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler sağlanarak kontrol listesine son şekli verilmiştir.

Daha sonra Coğrafya ders kitapları 9. Sınıftan başlanarak sırasıyla belirtilen boyutlara göre incelenmiştir. Elde edilen bulgular sınıf seviyeleri ve ünitelere göre hazırlanan tablolara aktarılmıştır. Daha sonra tabloların yorumlanması yoluna gidilmiştir. Tablolarda yer verilen bilgileri desteklemek ve kanıtlamak için ders kitaplarından doğrudan alıntılar yapılmış ve görsel örneklerine yer verilmiştir.

Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak için araştırmacılar, verileri öncelikle birbirinden bağımsız, daha sonra birlikte analiz etmiştir. Ayrıca veri analizinde yapılan yorumlar ve değerlendirmeler incelemesi için iki alan uzmanına gönderilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda bulgularda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Kontrol listesinde yer alan küreselleşme kavramları ile bulgularda yer alan ifadelerin ve görsellerin doğruluğu her iki uzman tarafından kontrol edilmiştir. Uzmanların önerileri doğrultusunda hataların düzeltilmesi sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler analiz edilirken, MEB tarafından ders kitabı olarak kabul edilen Coğrafya 9, Coğrafya 10, Coğrafya 11 ve Coğrafya 12 ders kitapları incelenerek içerik ve betimsel analizi yapılmıştır. İçerik analizinde araştırma problemleri doğrultusunda toplanan verileri açıklığa kavuşturacak kavramlara ve bağlantılara erişmek amaçlanır. Bu doğrultuda esas olarak yapılan şey, "... birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır" (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bu süreçte küreselleşme olgusunun hangi ünite ve görsellerde hangi boyutlarıyla yer aldığı tespit edilmiştir. Bu amaca ulaşabilmek için Coğrafya 9, Coğrafya 10, Coğrafya 11 ve Coğrafya 12 ders kitapları sırasıyla okunmuş, küreselleşme ile ilgili ifadelerin yer aldığı

metinler ve görseller tespit edilmiştir. Daha sonra ders kitaplarındaki küreselleşme ile ilgili metinler küreselleşmenin bilim-teknoloji, çevre, eğitim, ekonomi, siyasi ve sosyokültürel boyutları açısından tek tek incelenmiş ve belirlenen metin sayıları ilgili tablolara aktarılmıştır. Araştırmanın alt problemleri dahilinde küreselleşmeye yönelik görsellerin hangi ünitelerde kullanıldığı tespit edilerek görsel sayıları ilgili tablolara aktarılmıştır. Küreselleşmenin boyutlarının birbiri ile ilişkili olmasından dolayı görseller birden fazla küreselleşme boyutuyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca araştırma verileri ders kitaplarından doğrudan yapılan metin ve görsel alıntılar yardımıyla desteklenmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde 9., 10., 11. ve 12. Sınıf Coğrafya ders kitaplarında küreselleşme olgusu ile ilgili bulgu ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin bilim-teknoloji, çevre, eğitim, ekonomi, siyasi, sosyokültürel boyutları ile görsel tasarım öğelerinin yer alma durumuna ilişkin elde edilen veriler 9. sınıf Coğrafya ders kitabından başlayarak sırasıyla sunulmuştur.

9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Ünitelere Göre Küreselleşmenin Yer Alma Durumuna Yönelik Bulgular

9. Sınıf Coğrafya ders kitabında dört ünite yer almaktadır. İncelenen 9. Sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin ünitelere göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. 9. Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarında Küreselleşmenin Ünitelere Göre Dağılımı

Sınıf	Ünite	Bilim-teknoloji (f)	Çevre (f)	Eğitim (f)	Ekonomi (f)	Siyasi (f)	Sosyokültürel (f)	Görsel (f)	Toplam
9. Sınıf	Doğal Sistemler	26	6	-	9	9	14	12	76
	Beşerî Sistemler	2	-	-	8	2	11	6	29
	Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	-	-	-	2	4	1	3	10
	Çevre ve Toplum	7	16	-	4	1	3	7	38
	Toplam	35	22	-	23	16	29	28	153

9. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmeye yönelik toplam 153 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 2). Ulaşılan bulguların 125 adedi küreselleşmenin konu içeriklerinde (bilim-teknoloji, çevre, eğitim, ekonomi, siyasi ve sosyokültürel boyutta) yer alma durumuna yönelik olup 28 adedi ise görsel boyutuna yöneliktir.

Tablo 2’ e göre, küreselleşmenin konu içeriklerinde yer alma durumuna yönelik en fazla bulguya “Doğal Sistemler” ünitesinde (76 adet) ulaşılmıştır. Daha sonra sırasıyla “Beşerî Sistemler” (29 adet), “Çevre ve Toplum” (10 adet) ve “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” (38 adet) ünitelerinde ulaşılmıştır. “Doğal Sistemler” ünitesinde küreselleşmeye yönelik daha fazla bulguya ulaşılmışında bu üniteye yer alan konu başlıklarının diğer ünitelere göre fazla olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

9. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin en fazla bilim-teknoloji (35 adet) ve sosyokültürel (29 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla ekonomi (23 adet), çevre (22 adet) ve siyasi (16 adet) boyutlarının yer aldığı görülmüştür (Tablo 2). Bu ders kitabında küreselleşmenin eğitim boyutuna yönelik herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır. Bilim-teknolojideki gelişmelerin coğrafya bilimini yakın ilişkisinin, küreselleşmenin bilim-teknoloji boyutunun; Beşerî Sistemler ünitesinde yerleşmelerin gelişimi, dağılışı ve fonksiyonel özellikleri gibi konulara yer verilmesinin ise küreselleşmenin sosyokültürel boyutunun daha fazla yer almasını sağladığı düşünülmektedir. Küreselleşmenin eğitim boyuna yer verilmemesinde ve siyasi boyutuna ait 1 adet bulguya rastlanmasında; Coğrafya 9 ders kitabında Fiziki Coğrafya konularının yoğunlukta olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Doğal Sistemler ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 76 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 2). Bu üniteye ulaşılan bulguların 64 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 12 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Doğal Sistemler ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla bilim-teknoloji (26 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla sosyokültürel (14 adet), ekonomi (9 adet), siyasi (9 adet) ve çevre (6 adet) boyutları takip etmektedir. Bu üniteye küreselleşmenin bilim-teknoloji boyutunun daha fazla yer almasında; Coğrafya biliminin gelişimine küresel ölçekte katkı sağlayan Türk ve Müslüman bilim insanlarının çalışmalarına ile haritacılığın gelişimine yönelik konulara yer verilmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin bu üniteye yer alan küreselleşme unsurlarıyla, bilim-teknolojideki gelişmelerin küreselleşmeye olan etkisini kavramaları amaçlandığı söylenebilir. Bu üniteye küreselleşmenin eğitim boyutuna yönelik bir bulguya ise ulaşılamamıştır.

Bu üniteye küreselleşmenin ekonomi, siyasi ve sosyokültürel boyutlarında yer alma durumuna yönelik aşağıdaki örnek belirtilmiştir:

“İpek Yolu ve Baharat Yolu sayesinde ülkeler arasında gelişen siyasi, ticari ve kültürel ilişkiler, büyük göç hareketleri; coğrafya biliminin gelişmesinde çok önemli rol oynamıştır.”

Beşerî Sistemler ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 29 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 2). Bu üniteye ulaşılan bulguların 23 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 6 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Beşerî Sistemler ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla sosyokültürel (11 adet) ve ekonomi (8 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla bilim-teknoloji (2 adet) ve siyasi (2 adet) boyutları takip etmektedir. Bu üniteye yerleşmeler ve yerleşmelerin fonksiyonel özellikleri gibi konuların ağırlıkta olmasının küreselleşmenin sosyokültürel ve ekonomi boyutunun daha fazla yer almasını sağladığı düşünülmektedir. Küreselleşmenin çevre ve eğitim boyutuna yönelik bir bulguya ise ulaşılamamıştır.

Bu üniteye küreselleşmenin ekonomi, siyasi ve sosyokültürel boyutlarında yer alma durumuna yönelik örnek aşağıda belirtilmiştir:

“İnsanların ihtiyacından fazla üretmesi sonucunda takas yoluyla ticari faaliyetler başlamıştır. Ticari faaliyetler ve nüfus artışı sonucunda özellikle ticaret yolları üzerinde ve limanların çevresinde şehir yerleşmeleri ortaya çıkmıştır.”

Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 10 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 2). Bu üniteye ulaşılan bulguların 7 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 3 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla siyasi (4 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla ekonomi (2 adet) ve sosyokültürel (1 adet) boyutları takip etmektedir. Bu üniteye bölge sınırlarının belirlenmesine yönelik konular bulunmaktadır. Bölge sınırlarının belirlenmesinde kullanılan siyasi ve ekonomik özellikli kriterlerin etkisiyle küreselleşmenin siyasi ve ekonomi boyutunun daha fazla yer aldığı düşünülmektedir. Küreselleşmenin bilim-teknoloji, çevre ve eğitim boyutuna yönelik bir bulguya ulaşılamamıştır. 9. sınıf Coğrafya ders kitabındaki Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler ünitesi küreselleşmenin içerik ve görsel boyutuna yönelik en az bulgunun yer aldığı üniteye sahiptir. Bu üniteye doğrudan küreselleşmeye yönelik konular olmasına rağmen diğer ünitelere göre daha az bulguya ulaşılmıştır. Bu durum üzerinde üniteye konu sayısının az olmasının etkili olduğu söylenebilir.

Bu ünite de küreselleşmenin siyasi boyutunda yer alma durumuna yönelik örnekler aşağıda belirtilmiştir:

“Ülkeler arasında siyasi, askerî veya ekonomik amaçlarla oluşturulan iş birliği örgütlerinin sınırları esas alınarak oluşturulan bölgelerdir. Örneğin AB (Avrupa Birliği) Bölgesi, NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) Bölgesi bu tür bölgelerdir.”

Çevre ve Toplum ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 38 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 2). Bu ünite de ulaşılan bulguların 31 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 7 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Çevre ve Toplum ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla çevre (16 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla bilim-teknoloji (7 adet), ekonomi (4 adet), sosyokültürel (3 adet) ve siyasi (1 adet) boyutları takip etmektedir. Küreselleşmenin eğitim boyutuna yönelik bir bulguya ise ulaşılamamıştır. Bu ünite de insanların doğal çevreyi kullanma biçimleri ve doğal ortamda insan etkisiyle meydana gelen değişimlere yönelik konulara yer verilmiştir. Özellikle teknolojik gelişmelerle birlikte insanın doğaya müdahalesinin artması çevre üzerinde küresel sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu ünitenin çevre içerikli konuları kapsamaması nedeniyle küreselleşmenin çevre boyutunun daha fazla yer aldığı söylenebilir.

Bu ünite de küreselleşmenin çevre ve siyasi boyutlarında yer alma durumuna yönelik aşağıdaki örnekleri de verebiliriz:

“Bu tehditler, insanlarda çevre bilincini artırırken devletlerin de bu konudaki duyarlılığını artırmıştır. Devletler, bu amaçla doğal çevreyi korumaya yönelik yasalar ve yönetmelikler çıkarmıştır. Çevre sorunlarının küresel çapta bir tehdit oluşturması, ülkelerin bu konuda iş birliği yapmalarını sağlamıştır.”

9. sınıf Coğrafya ders kitabında yer alan görsellerin 28 tanesinde küreselleşmeye yönelik bulgu tespit edilmiştir (Tablo 2). Küreselleşmeye yönelik bulgu içeren görsellerin en fazla bulunduğu üniteler sırasıyla Doğal Sistemler (12 adet), Çevre ve Toplum (7 adet), Beşerî Sistemler (6 adet) ve Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler (3 adet) üniteleridir. Doğal sistemler ünitesinde konu sayısının fazla olması küreselleşmeye yönelik görsellerin bu ünite de daha fazla yer almasını sağlamıştır.

Küreselleşmenin bilim-teknoloji, ekonomi ve sosyokültürel boyutlarının yer aldığı görsel örneği aşağıda bulunmaktadır.

Resim 1. Küreselleşmenin bilim-teknoloji, ekonomi ve sosyokültürel boyutlarında yer alma durumuna yönelik görsel örneği (MEB, 9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı, 2021)

Bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler ulaşım faaliyetlerinde değişimlerin yaşanmasını sağlamıştır. Ulaşım faaliyetlerinde yaşanan gelişmeler farklı noktalar arasındaki ekonomik ve sosyokültürel etkileşimin artmasını sağlamıştır. Bu bakımdan yukarıda yer alan köprü görseli küreselleşmenin bilim-teknoloji, ekonomi ve sosyokültürel boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Ünitelere Göre Küreselleşmenin Yer Alma Durumuna Yönelik Bulgular

10. Sınıf Coğrafya ders kitabında dört ünite yer almaktadır. İncelenen 10. Sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin ünitelere göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3. 10. Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarında Küreselleşmenin Ünitelere Göre Dağılımı

Sınıf	Ünite	Bilim-teknoloji (f)	Çevre (f)	Eğitim (f)	Ekonomi (f)	Siyasi (f)	Sosyokültürel (f)	Görsel (f)	Toplam
10. Sınıf	Doğal Sistemler	4	10	-	16	5	9	18	62
	Beşerî Sistemler	22	5	5	56	16	59	45	210
	Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	21	-	-	17	1	2	13	54
	Çevre ve Toplum	13	3	-	-	-	-	4	20
	Toplam	60	18	5	89	22	70	80	346

10. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmeye yönelik toplam 346 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 3). Ulaşılan bulguların 266 adedi küreselleşmenin konu içeriklerinde (bilim-teknoloji, çevre, eğitim, ekonomi, siyasi ve sosyokültürel boyutta) yer alma durumuna yönelik olup 80 adedi ise görsel boyutuna yöneliktir.

Tablo 3'e göre, küreselleşmenin konu içeriklerinde yer alma durumuna yönelik en fazla bulguya "Beşerî Sistemler" ünitesinde (210 adet) ulaşılmıştır. Daha sonra sırasıyla "Doğal Sistemler" (62 adet), "Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler" (54 adet) ile "Çevre ve Toplum" (20 adet) ünitelerinde ulaşılmıştır. "Beşerî Sistemler" ünitesinde küreselleşmeye yönelik daha fazla bulguya ulaşılmasında; nüfus, tarihsel süreçte yaşanan göçler, göçlerin ortaya çıkardığı mekânsal etkiler, ekonomik faaliyetler, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile ekonomik faaliyetler arasındaki ilişki gibi doğrudan küreselleşmeye yönelik konulara yer verilmesinin etkili olduğu düşünülmektedir.

10. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin en fazla ekonomi (89 adet) ve sosyokültürel (70 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla bilim-teknoloji (60 adet), siyasi (22 adet), çevre (18 adet) ve eğitim (5 adet) boyutlarının yer aldığı görülmüştür (Tablo 3). Küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutunun daha fazla yer almasında; nüfus, göç, ekonomik faaliyetler ve ulaşım hatları gibi ekonomi ve sosyal yaşamla bağlantılı konulara yer verilmesinin etkili olduğu söylenebilir.

Doğal Sistemler ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 62 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 3). Bu üniteye ulaşılan bulguların 44 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 18 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Doğal Sistemler ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla ekonomi (16 adet) ve çevre (10 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla sosyokültürel (9 adet), siyasi (5 adet) ve bilim-teknoloji (4 adet) boyutları takip etmektedir. Bu üniteye küreselleşmenin ekonomi boyutuna yönelik daha fazla bulguya ulaşılmasında; yer şekilleri ve su kaynaklarına bağlı olarak yapılan ekonomik faaliyetlere yer verilmesinin etkili olduğu söylenebilir. Küreselleşmenin çevre boyutuna yönelik bulgulara ulaşılmasında ise; günümüzde insanların su kaynakları, topraklar ve bitkiler üzerinde meydana getirdiği değişimlerin küresel bir boyut kazanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu üniteye küreselleşmenin eğitim boyutuna yönelik bir bulguya ulaşamamıştır.

Bu üniteye küreselleşmenin ekonomi ve siyasi boyutlarında yer alma durumuna yönelik örnekler aşağıda belirtilmiştir:

"Marmara'yı Karadeniz'e bağlayan İstanbul Boğazı, dünya deniz ulaşımında önemli bir yere sahiptir."

Beşerî Sistemler ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 210 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 3). Bu üniteye ulaşılan bulguların 165 adeti küreselleşmenin içerik

boyutuna yönelik olup, 45 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Beşerî Sistemler ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla sosyokültürel (59 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla ekonomi (56 adet), bilim-teknoloji (22 adet), siyasi (16 adet), çevre (5 adet) ve eğitim (5 adet) boyutları takip etmektedir. Bu ünite küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutuna yönelik daha fazla bulguya ulaşılmasında, göç ve ekonomik faaliyetler gibi küreselleşmeyle doğrudan ilişkili konuların yer almasının etkili olduğu söylenebilir. Ekonomik faaliyetler ve nüfus hareketlerinin küreselleşmedeki etkisine bağlı olarak bu ünite küreselleşmenin boyutlarının daha fazla yer aldığı söylenebilir. Bu ünite konularında ekonomik faaliyetlerdeki gelişmelerin nüfus, yerleşme ve şehirleşme üzerindeki etkisine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Bu ünite küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutlarında yer alma durumuna yönelik örnek aşağıda belirtilmiştir:

“Çalışma çağındaki nüfusun azalması, gelecekte iş gücü yetersizliğine; bu da ülkenin dışarıdan göç almasına neden olur. Nitekim Almanya, 1950’li yıllardan itibaren dünyanın farklı ülkelerinden işçi göçü talebinde bulunmuştur.”

Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 54 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 3). Bu ünite ulaşılan bulguların 41 adedi küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 13 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla bilim-teknoloji (21 adet) ve ekonomi (17 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla sosyokültürel (2 adet) ve siyasi (1 adet) boyutları takip etmektedir. Küreselleşmenin çevre ve eğitim boyutuna yönelik bir bulguya ulaşamamıştır. Bu ünite dünyada üzerinde toplumları birbirine bağlayan önemli ulaşım hatlarının bölgesel ve küresel etkilerine yer verilmiştir. Teknolojik gelişmelerle birlikte ulaşım sistemlerinde yaşanan gelişmeler toplumlar arasındaki etkileşimi artırdığı gibi ekonomik faaliyetlerinde uluslararası bir nitelik kazanmasını sağlamaktadır. Bu bakımdan küreselleşmenin bilim-teknoloji ile ekonomi boyutlarının daha fazla yer aldığı düşünülmektedir. Bu ünite doğrudan küreselleşmeye yönelik olmasına rağmen ünite konusundaki konu sayısının az olması nedeniyle küreselleşmeye yönelik bulgu sayısının düşük olduğu değerlendirilmektedir.

Bu konuda küreselleşmenin bilim-teknoloji boyutlarında yer alma durumuna yönelik aşağıdaki örneği verebiliriz:

“Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasıyla oluşturulan akıllı ulaşım sistemleri sayesinde ürünlere hızlı ve etkin bir erişim sağlanarak daha verimli bir küresel ulaşım sistemi meydana getirilmiştir.”

Çevre ve Toplum ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 20 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 3). Bu üniteye ulaşılan bulguların 16 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 4 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Çevre ve Toplum ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla bilim-teknoloji (13 adet) ve çevre (3 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Bu üniteye afetler, afetlerin dağılışı ve afetlerden korunma yollarını içeren konular yer almaktadır. Afetlerin önceden tespit edilmesi ve etkilerinin azaltılmasında bilim-teknolojideki gelişmeler önemli rol oynamaktadır. Ayrıca bazı afetler küresel çevre sorunlarına yol açabilmektedir. Bu bakımdan Çevre ve Toplum ünitesinde küreselleşmenin bilim-teknoloji ile çevre boyutlarına ait daha fazla bulguya ulaşıldığı düşünülmektedir. Bu üniteye küreselleşmenin eğitim, ekonomi, siyasi ve sosyokültürel boyutuna yönelik bir bulguya ise ulaşılamamıştır.

Bu konuda küreselleşmenin bilim-teknoloji boyutundaki yer alma durumuna yönelik örnek aşağıda belirtilmiştir:

“Merkezi Hawaii’de (Havai) olan sismik deniz dalgaları uyarı sistemi ile Pasifik Okyanusu’nda meydana gelebilecek herhangi bir tsunami olayında zarar görebilecek bölgeler saatler öncesinden uyarılarak gereken tedbirler alınabilmektedir.”

10. sınıf Coğrafya ders kitabında yer alan görsellerin 80 tanesinde küreselleşmeye yönelik bulgu tespit edilmiştir (Tablo 3). Küreselleşmeye yönelik bulgu içeren görsellerin en fazla bulunduğu üniteler sırasıyla Beşerî Sistemler (45 adet), Doğal Sistemler (18 adet), Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler (13 adet) ile Çevre ve Toplum (4 adet) üniteleridir. Beşerî sistemler ünitesinde nüfus, göç ve ekonomik faaliyetler gibi küreselleşme sürecinden etkilenen aynı zamanda küreselleşme sürecini yönlendiren konular yer almaktadır. Bu durum üniteye küreselleşmeyle alakalı görsel sayısının daha fazla olmasını sağlamıştır.

Küreselleşmenin bilim-teknoloji, ekonomi ve sosyokültürel boyutlarının yer aldığı görsel örneği aşağıda bulunmaktadır.

Resim 2. Küreselleşmenin bilim-teknoloji, ekonomi ve sosyokültürel boyutlarında yer alma durumuna yönelik görsel örneği (MEB, 10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı, 2021)

Bilim ve teknolojiye bağlı olarak günümüzde küreselleşme hız kazanmıştır. Özellikle internet, televizyon ve telefon gibi iletişim araçlarındaki gelişmeler dünyanın farklı noktaları arasındaki ekonomik ve sosyal ilişkileri artırmıştır. İletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak firmalar ürünlerini dünyanın her noktasına pazarlayabilmektedir. İnternet sayesinde ortaya çıkan sosyal ağlar vasıtasıyla farklı kültüre sahip insanlar birbirleri ile çok kolay iletişim kurabilmektedir. Bu konuda teknolojinin iletişime etkilerinin yer aldığı görsel küreselleşmenin bilim-teknoloji, ekonomi ve sosyokültürel boyutları ile ilişkilendirilmiştir.

11. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Ünitelere Göre Küreselleşmenin Yer Alma Durumuna Yönelik Bulgular

11. Sınıf Coğrafya ders kitabında dört ünite yer almaktadır. İncelenen 11. Sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin ünitelere göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4. 11. Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarında Küreselleşmenin Ünitelere Göre Dağılımı

Sınıf	Ünite	Bilim-teknoloji (f)	Çevre (f)	Eğitim (f)	Ekonomi (f)	Siyasi (f)	Sosyokültürel (f)	Görsel (f)	Toplam
11. Sınıf	Doğal Sistemler	-	14	-	-	-	-	2	16
	Beşerî Sistemler	66	5	4	90	12	36	87	300
	Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	18	7	4	41	15	43	59	187
	Çevre ve Toplum	25	34	-	15	1	11	36	122
	Toplam	109	60	8	146	28	90	184	625

11. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmeye yönelik toplam 625 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 4). Ulaşılan bulguların 441 adedi küreselleşmenin konu içeriklerinde (bilim-

teknoloji, çevre, eğitim, ekonomi, siyasi ve sosyokültürel boyutta) yer alma durumuna yönelik olup 184 adedi ise görsel boyutuna yöneliktir.

Tablo 4'e göre, küreselleşmenin konu içeriklerinde yer alma durumuna yönelik en fazla bulguya "Beşerî Sistemler" ünitesinde (300 adet) ulaşılmıştır. Daha sonra sırasıyla "Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler" (187 adet), "Çevre ve Toplum" (122 adet) ile "Doğal Sistemler" (16 adet) ünitelerinde ulaşılmıştır. Beşerî Sistemler ünitesinde küreselleşmeye yönelik daha fazla bulguya ulaşılmış; konu başlığının diğer ünitelere göre fazla olmasının yanı sıra ülkelerin nüfus politikaları, şehirlerin fonksiyonel özellikleri ile küresel ve bölgesel etkileri, üretim, dağıtım ve tüketim sektörlerinin ekonomiye etkisi, doğal kaynak-ekonomi ilişkisi, Türkiye'de uygulanan ekonomi politikaları ve ekonominin sektörel dağılımı, Türkiye'de tarım, sanayi, maden ve enerji kaynakları gibi doğrudan küreselleşmeyi ortaya çıkaran konuların yer almasının etkili olduğu düşünülmektedir.

11. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin en fazla ekonomi (146 adet) ve bilim-teknoloji (109 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla sosyokültürel (90 adet), çevre (60 adet), siyasi (28 adet) ve eğitim (8 adet) boyutlarının yer aldığı görülmüştür (Tablo 4). Ders kitabında küreselleşmenin ekonomi boyutuna yönelik bulguların daha fazla olmasında, ekonomik faaliyetler ve ekonomik faaliyetlerin bölgesel ve küresel ölçekte etkilerine yönelik konuların ağırlıkta olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bilim ve teknolojideki gelişmelerin tarım, sanayi, ticaret, turizm ve çevre kirliliği üzerindeki etkilerine yer verilmesi nedeniyle küreselleşmenin bilim-teknoloji boyutunun daha fazla yer aldığı düşünülmektedir.

Doğal Sistemler ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 16 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 4). Bu üniteye ulaşılan bulguların 14 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 2 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Bu üniteye küreselleşmeye yönelik bulguların daha az yer almasında üniteye yer alan konuların küreselleşmeyle ilgili içeriğe sahip olmamasının etkili olduğu söylenebilir. Araştırma sonucuna göre Doğal Sistemler ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin sadece çevre boyutuna yönelik 14 adet bulgu tespit edilmiştir. Küreselleşmenin bilim-teknoloji, eğitim, ekonomi, siyasi ve sosyokültürel boyutlarına yönelik bir bulguya ise ulaşamamıştır.

Küreselleşmenin çevre boyutunda yer alma durumuna yönelik örnek aşağıda belirtilmiştir:

“Nesli tükenmekte olan hayvanların koruma altına alınması, doğal koruma alanlarının oluşturulması, biyoçeşitliliğin azalmasını önleyici yasalar çıkarılması ile bölgesel ve küresel ölçekte sözleşmeler imzalanması biyoçeşitlilik üzerinde insanların olumlu etkileri arasında sayılabilir.”

Beşerî sistemler ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 300 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 4). Bu üniteye ulaşılan bulguların 213 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 87 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Beşerî Sistemler ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla ekonomi (90 adet) ve bilim-teknoloji (66 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla sosyokültürel (36 adet), siyasi (12 adet), çevre (5 adet) ve eğitim (4 adet) boyutlarının yer aldığı görülmüştür. Bu üniteye küreselleşmenin ekonomi ve bilim-teknoloji boyutuna yönelik daha fazla bulguya ulaşılmasında; üretim, dağıtım ve tüketim sektörlerinin ekonomiye etkisi, doğal kaynak ekonomi ilişkisi ve Türkiye’de tarım, sanayi, madenler ve enerji kaynakları gibi teknolojik gelişmelerle yakından ilgili ekonomi odaklı konuların yer almasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Bu üniteye küreselleşmenin bilim-teknoloji ve ekonomi boyutlarında yer alma durumuna yönelik aşağıdaki örneği de verebiliriz:

“Eski çağlarda genellikle insanların kendi ürettikleri veya yakın çevrelerinden temin ettikleri tüketim malzemeleri, günümüzde dağıtımın gelişmesiyle dünyanın en uzak köşelerinden dahi istenilen yerlere ulaştırılabilmektedir.”

Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 187 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 4). Bu üniteye ulaşılan bulguların 128 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 59 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla sosyokültürel (43 adet) ve ekonomi (41 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla bilim-teknoloji (18 adet), siyasi (15 adet), çevre (7 adet) ve eğitim (4 adet) boyutları takip etmektedir. Bu üniteye küreselleşmenin sosyokültürel ve ekonomi boyutuna yönelik daha fazla bulguya rastlanmasında; farklı kültürel bölgelerin yeryüzünde dağılışı, ülkeler ve bölgeler arasındaki ticaret, ülkeler arası etkileşimde turizm faaliyetlerinin rolü, ülkelerin sanayileşme süreci gibi ekonomi ve sosyokültürel olaylarla ilişkili konulara yer verilmesinin etkili olduğu söylenebilir. Bu konularda dünya ticaretindeki gelişmelerin küreselleşmeye etkisine, küreselleşmenin kültürel etkisine ve turizm

faaliyetlerinin ekonomik ve sosyokültürel küreselleşmeyi ortaya çıkarmasına vurgu yapılmıştır. Bu konularda öğrencilerin küreselleşmeyle ortaya çıkan uluslararası kuruluşların küresel sorunların çözümündeki rolünü ve dünya ekonomisi üzerindeki etkilerini kavramaları amaçlanmıştır.

Bu ünite küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutlarında yer alma durumuna yönelik örnekler aşağıda belirtilmiştir:

“Bunların yanı sıra ticari faaliyetler, toplumlar arası etkileşimi hızlandırarak medeniyetlerin gelişmesine yardımcı olmuştur.”

Çevre ve Toplum ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 122 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 4). Bu ünite ulaşılan bulguların 86 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 36 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Çevre ve Toplum ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla çevre (34 adet) ile bilim-teknoloji (25 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla ekonomi (15 adet), sosyokültürel (11 adet) ve siyasi (1 adet) boyutları takip etmektedir. Bu ünite küreselleşmenin çevre ve bilim-teknoloji boyutuna yönelik daha fazla bulguya ulaşılmasında; çevre sorunları, maden ve enerji kaynakları kullanımının çevre üzerindeki etkileri, farklı gelişmişliğe sahip ülkelerdeki doğal kaynak kullanımının çevresel sonuçları, arazi kullanımına ilişkin farklı uygulamaların çevre üzerindeki etkisi, çevre sorunlarının oluşumu, yayılma süreçleri ve küresel etkileri ile doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi konulara yer verilmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bilim-teknolojideki gelişmelerin çevre üzerindeki baskısına yer verilmesinin bu durum üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu konularda öğrencilerin küreselleşmeyle artan ekonomik faaliyetlerin doğal çevre üzerinde meydana getirdiği olumsuzlukları ve bunlara yönelik çözüm yollarını tanımaları hedeflendiği görülmektedir. Özellikle teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı elektronik atıkların çevreye etkisine vurgu yapılmıştır. Bu ünite küreselleşmenin eğitim boyutuna yönelik bir bulguya ise ulaşamamıştır.

Bu ünite küreselleşmenin bilim-teknoloji ve çevre boyutundaki yer alma durumuna yönelik örnek aşağıda belirtilmiştir:

“Örneğin 26 Nisan 1986'da Çernobil Nükleer Santrali'ndeki patlama sonucu oluşan nükleer serpinti, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu pek çok ülkeyi etkilemiştir.”

11. sınıf Coğrafya ders kitabında yer alan görsellerin 184 tanesinde küreselleşmeye yönelik bulgu tespit edilmiştir (Tablo 4). Küreselleşmeye yönelik bulgu içeren görsellerin en fazla bulunduğu üniteler sırasıyla Beşerî Sistemler (87 adet), Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler (59 adet), Çevre ve Toplum (36 adet) ve Doğal Sistemler (2 adet) üniteleridir. Doğal sistemler ünitesinde küreselleşmeye yönelik görsel örneklerin diğer ünitelere göre az olmasında; bu üniteye konu sayısının az olması ve konu içeriklerinin küreselleşmeyle ilgili olmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutlarının yer aldığı görsel örneği aşağıda bulunmaktadır.

Resim 3. Küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutunda yer alma durumuna yönelik görsel örneği (MEB, 11. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı, 2021)

Turizm konusunda yer alan Kâbe görseli küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutunu yansıtmaktadır. Her yıl farklı ülkelerinden binlerce hacı adayını dini vazifelerini yerine getirmek için Mekke'ye gelmekte ve belli bir süre burada konaklamaktadır. Hacı adayları dini vazifelerini yerine getirdikleri süre içerisinde çeşitli harcamalar yapmaktadır. Ayrıca hac süresince farklı kültür ve ırklardan insanlarla etkileşime girmektedir. Bu nedenle Kâbe görseli küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

12. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Ünitelere Göre Küreselleşmenin Yer Alma Durumuna Yönelik Bulgular

12. Sınıf Coğrafya ders kitabında dört ünite yer almaktadır. İncelenen 12. Sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin ünitelere göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. 12. Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarında Küreselleşmenin Ünitelere Göre Dağılımı

Sınıf	Ünite	Bilim-teknoloji (f)	Çevre (f)	Eğitim (f)	Ekonomi (f)	Siyasi (f)	Sosyokültürel (f)	Görsel (f)	Toplam
12. Sınıf	Doğal Sistemler	6	27	-	7	6	5	8	59
	Beşerî Sistemler	40	8	3	112	9	72	91	335
	Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	17	2	1	84	61	27	28	220
	Çevre ve Toplum	4	34	1	2	17	1	19	78
	Toplam	67	71	5	205	93	105	146	692

12. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmeye yönelik toplam 692 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 5). Ulaşılan bulguların 546 adedi küreselleşmenin konu içeriklerinde (bilim-teknoloji, çevre, eğitim, ekonomi, siyasi ve sosyokültürel boyutta) yer alma durumuna yönelik olup 146 adedi ise görsel boyutuna yöneliktir.

Tablo 5'e göre, küreselleşmenin konu içeriklerinde yer alma durumuna yönelik en fazla bulguya "Beşerî Sistemler" ünitesinde (335 adet) ulaşılmıştır. Daha sonra sırasıyla "Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler" (220 adet), "Çevre ve Toplum" (78 adet) ile "Doğal Sistemler" (59 adet) ünitelerinde ulaşılmıştır. "Beşerî Sistemler" ünitesinde küreselleşmeye yönelik daha fazla bulguya ulaşılmasında ekonomik faaliyetlerin sosyal ve kültürel hayata olan etkileri; şehirleşme, göç ve sanayileşme olgularının toplumsal etkileri; nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecekte olabilecek değişimler; ulaşım sisteminin gelişiminde etkili olan faktörler; ulaşım ağları ile yerleşme ve ekonomik faaliyetlerin ilişkisi; dünya ticaret merkezleri ve ağlarının küresel ekonomideki yeri; tarihî ticaret yolları ve Türkiye'nin dış ticareti ve dünya pazarlarındaki yeri; Türkiye'deki doğal ve kültürel sembollerin mekânla ilişkisi; Türkiye'nin turizm potansiyeli ve turizmin Türkiye ekonomisindeki yeri gibi doğrudan küreselleşme ile ilgili konuların yer almasının etkili olduğu düşünülmektedir.

12. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin en fazla ekonomi (205 adet) ve sosyokültürel (105 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla siyasi (93 adet), çevre (71 adet) bilim-teknoloji (67 adet) ile eğitim (5 adet) boyutlarının yer aldığı görülmüştür (Tablo 5). Küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutunun daha fazla yer almasında bir bölgedeki baskın ekonomik faaliyet türünün sosyal ve kültürel hayata olan etkileri; şehirleşme; göç ve sanayileşme olguları; nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecekte olabilecek değişimler; Türkiye'deki bölgesel kalkınma projeleri; ulaşım ağları ile yerleşme ve ekonomik faaliyetlerin ilişkisi; dünya ticaret merkezleri ve ağlarının küresel

ekonomideki yeri; tarihî ticaret yolları; Türkiye'de ticaret; Türkiye'nin turizm potansiyeli ve turizmin Türkiye ekonomisindeki yeri; Türk kültür bölgeleri ile ülkemiz arasındaki tarihi ve kültürel bağlar; teknolojik gelişmelerin bölgeler ve ülkeler arası kültürel ve ekonomik etkileşimdeki rolü; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve ekonomik özellikleri gibi küreselleşmenin ekonomik ve sosyokültürel boyutuyla ilgili konuların yer almasının etkili olduğu söylenebilir.

Doğal Sistemler ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 59 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 5). Bu üniteye ulaşılan bulguların 51 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 8 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Doğal Sistemler ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla çevre (27 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla ekonomi (7 adet), bilim-teknoloji (6 adet), siyasi (6 adet) ve sosyokültürel (5 adet) boyutları takip etmektedir. Bu üniteye küreselleşmenin çevre boyutuna yönelik bulgu sayısının fazla olmasında, günümüzde yaşanan küresel iklim değişikliğine ait konulara yer verilmesinin etkili olduğu söylenebilir. Küreselleşmenin eğitim boyutuna yönelik bir bulguya ise ulaşamamıştır.

Bu konuda küreselleşmenin çevre ve siyasi boyutlarında yer alma durumuna yönelik aşağıdaki örneği de verebiliriz:

“Paris İklim Anlaşması, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi çerçevesinde sera gazları salınımını azaltmaya yönelik önlemleri içeren bir anlaşmadır. 191 ülke tarafından imzalanmış ve 2016'da yürürlüğe girmiştir.”

Beşerî Sistemler ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 335 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 5). Bu üniteye ulaşılan bulguların 244 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 91 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Beşerî Sistemler ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla ekonomi (112 adet) ve sosyokültürel (72 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla bilim-teknoloji (40 adet), siyasi (9 adet), çevre (8 adet) ve eğitim (3 adet) boyutlarının yer aldığı görülmüştür. Bu üniteye küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutuna yönelik daha fazla bulguya rastlanmasında ekonomik faaliyet türünün sosyal ve kültürel hayata olan etkileri; şehirleşme, göç ve sanayileşme olgularının birbirleriyle olan ilişkisi ve toplumsal etkileri; nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecekte olabilecek değişimler; Türkiye'deki bölgesel kalkınma projeleri ve etkileri; ulaşım ağları ile yerleşme ve ekonomik faaliyetlerin ilişkisi; dünya ticaret merkezleri ve ağlarının küresel ekonomideki yeri; Türkiye'nin turizm

potansiyeli ve turizmin Türkiye ekonomisindeki yeri gibi küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutlarıyla ilişkili konulara yer verilmesinin etkili olduğu söylenebilir. Genel itibariyle bu ünitedeki konu içeriklerinin bireylerin küreselleşmenin ortaya çıkardığı değişimleri fark etmelerine yönelik olduğu söylenebilir.

Bu konuda küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutlarında yer alma durumuna yönelik örnek aşağıda belirtilmiştir:

“Ekonomik faaliyetin turizm ağırlıklı olduğu yerleşmelerde ekonomik açıdan yaşanan değişimlerin yanında sosyal, kültürel ve çevresel açıdan da değişimler yaşanmaktadır. Turizm, bu yerleşmelerde yaşayan insanların dünya görüşlerini, anlayışlarını, farklı ülkelerden gelen insanlarla ilgili düşüncelerini etkileyebilen sosyal ve kültürel bir olaydır.”

Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 220 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 5). Bu üniteye ulaşılan bulguların 192 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 28 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla ekonomi (84 adet) ve siyasi (61 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla sosyokültürel (27 adet), bilim-teknoloji (17 adet), çevre (2 adet) ve eğitim (1 adet) boyutları takip etmektedir. Bu üniteye küreselleşmenin ekonomi boyutunun daha fazla yer almasında tarihsel süreçte kıtaların ve okyanusların konumsal önemindeki değişim; teknolojik gelişmelerin bölgeler ve ülkeler arası kültürel ve ekonomik etkileşimdeki rolü; ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin belirlenmesinde etkili olan faktörler; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve ekonomik özellikleri; dünyadaki başlıca enerji nakil hatlarının bölge ve ülkelere etkileri gibi konuların yer verilmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Küreselleşmenin siyasi boyutunun daha fazla yer almasında ise; ülkelerin konumunun bölgesel ve küresel etkileri, tarihsel süreçte Türkiye'nin jeopolitik konumu, doğal kaynak potansiyelinin ülkelerin bölgesel ve küresel ilişkilerine olan etkisi, ülkeler arasında sorun oluşturan mekânsal unsurlar ve günümüz çatışma alanları gibi konuların yer verilmesinin etkili olduğu söylenebilir. Bu üniteye bireylerin teknolojik gelişmelerin küreselleşmeye etkisini kavramaları, küreselleşmeyle ortaya çıkan ve dünyayı tehdit eden küresel sorunların farkında olmaları ve bu sorunların çözümüne yönelik bilinç kazanmaları amaçlanmıştır.

Bu konuda küreselleşmenin bilim-teknoloji ve sosyokültürel boyutlarında yer alma durumuna yönelik aşağıdaki örneği de verebiliriz:

“Bilgi teknolojilerinin hızlı gelişmesiyle bütün dünyayı saran bir iletişim ağı kurulmuştur. Bu küresel iletişim ağı; bilimsel araştırmalar; kültürel değişimler; üretkenlik, ticaret ve eğitimin ana bilgi kaynağı olmuştur. Bu ağ, dünyada yaşayan tüm insanlar arasında yazılı, sözlü ve görüntülü iletişim kurmak için küresel bir merkez oluşturmaktadır.”

Çevre ve Toplum ünitesinde küreselleşmenin boyutlarına yönelik toplam 78 adet bulguya ulaşılmıştır (Tablo 5). Bu üniteye ulaşılan bulguların 59 adeti küreselleşmenin içerik boyutuna yönelik olup, 19 adedi görsel boyutuna yöneliktir. Araştırma sonucuna göre Çevre ve Toplum ünitesindeki konu içeriklerinde küreselleşmenin en fazla çevre (34 adet) ve siyasi (17 adet) boyutunun yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla bilim-teknoloji (4 adet), ekonomi (2 adet), eğitim (1 adet) ve sosyokültürel (1 adet) boyutları takip etmektedir. Bu üniteye küreselleşmenin çevre ve siyasi boyutunun daha fazla yer almasında; farklı gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerin çevre sorunlarının önlenmesine yönelik politika ve uygulamalarına, çevresel örgüt ve anlaşmalar ile ortak doğal ve kültürel mirasa yönelik tehditler gibi konularına yer verilmesinin etkili olduğu söylenebilir.

Bu konuda küreselleşmenin çevre ve siyasi boyutlarında yer alma durumuna yönelik örnek aşağıda belirtilmiştir:

“Günümüzde ülkelerin çevre sorunlarına karşı koruyucu ve önleyici çevre politikaları geliştirmeleri zorunluluk hâline gelmiştir. Devletlerin ve uluslararası kuruluşların, denetleme ve düzenleme işlevlerinin artması, çevre sorunlarını önleyecek projelere destek vermesi gezegenin geleceğini kurtarmada hayati önem taşımaktadır.”

12. sınıf Coğrafya ders kitabında yer alan görsellerin 146 tanesinde küreselleşmeye yönelik bulgu tespit edilmiştir (Tablo 5). Küreselleşmeye yönelik bulgu içeren görsellerin en fazla bulunduğu üniteler sırasıyla Beşerî Sistemler (91 adet), Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler (28 adet), Çevre ve Toplum (19 adet) ve Doğal Sistemler (8 adet) üniteleridir. Beşerî Sistemler ünitesinde konu sayısının fazla ve konu içeriklerinin küreselleşmeye yönelik olması, küreselleşmeye yönelik görsel bulguların daha fazla yer almasını sağlamıştır.

Küreselleşmenin bilim-teknoloji ve ekonomi boyutlarının yer aldığı görsel örneği aşağıda bulunmaktadır.

Resim 4. Küreselleşmenin bilim-teknoloji ile ekonomi boyutlarında yer alma durumuna yönelik görsel örneği (MEB, 12. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı, 2021)

Teknolojik gelişmeler ticari faaliyetlere yeni bir boyut kazandırmıştır. İnsanların hayatına “elektronik ticaret” (e-ticaret) kavramı girmiştir. Artık insanlar Genel Ağ üzerinden mal ve hizmetleri alıp satabilmektedir. Bu durum ticari faaliyetlerin küresel bir boyut kazanmasını sağlamaktadır. İnsanlar Genel Ağ sayesinde dünyanın farklı bir ülkesinden alışveriş yapabilmekte ya da ürünlerini başka ülkelere satabilmektedir. Bu nedenle yukarıdaki görsel küreselleşmenin bilim-teknoloji ve ekonomi boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Küreselleşme süreci toplumlarda birtakım değişim ve dönüşümlerin yaşanmasını sağlamaktadır. Bu değişim ve dönüşümlerin yaşandığı sektörlerden biri eğitimidir. Bu konuya ilişkin olarak Ilgar (2016), gelişen teknolojiyle ihtiyaç duyulan insan gücü gereksinimlerinin eğitim sistemlerindeki yenileşme hareketlerinin kaynağı olduğunu belirtmektedir. Küreselleşmeyle değişen dünyada bireylerin sahip olması gereken niteliklerde farklılaşmıştır. Bu bakımdan günümüz koşullarının gerektirdiği niteliklere sahip bireyleri yetiştirmede ve bireylerin değişen koşullara uyum sağlamsında en önemli görev eğitime düşmektedir. Bu bakımdan küreselleşmesinin hız kazanmasıyla birlikte dünya ülkeleri eğitim sistemlerinde birtakım değişiklikler yapmak zorunda kalmışlardır.

Türk eğitim sisteminin yaşanan küreselleşme sürecinden etkilendiği görülmektedir. Bu amaçla Türkiye’de, küreselleşmeyle birlikte yaşanan değişimlere uyum sağlayacak ve aynı zamanda küreselleşmeyi yönlendirebilecek bireyler yetiştirmek bakımından eğitim programlarında ve ders kitaplarında değişiklikler yapılmıştır.

Buna göre; incelenen coğrafya ders kitaplarındaki içeriklerde küreselleşmenin ekonomi ve sosyokültürel boyutlarının daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla küreselleşmenin bilim-teknoloji, siyasi, çevre ve eğitim boyutlarının yer aldığı tespit edilmiştir.

Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında Coğrafya ders kitaplarında yer verilen konu içeriklerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

İncelenen coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin çevre, ekonomi, siyasi ve sosyokültürel boyutlarının en fazla 12. sınıf ders Coğrafya kitabında; bilim-teknoloji ile görsel boyutlarının 11. sınıf ders Coğrafya kitabında; eğitim boyutunun 10. sınıf ders Coğrafya kitabında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

İncelenen coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin boyutları itibariyle toplamda en fazla yer aldığı ders kitabının 12. sınıf Coğrafya ders kitabı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Daha sonra sırasıyla 11. sınıf, 10. sınıf ve 9. sınıf Coğrafya ders kitabında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışkan (2021), yaptığı çalışmada 2019 yılında yayınlanan 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında küreselleşmenin boyutları itibariyle en fazla 7. sınıf ders kitabında yer aldığını tespit etmiştir. Bu bakımdan sınıf seviyesi arttıkça ders kitaplarında küreselleşme olgusunun daha fazla yer aldığı söylenebilir. Ayrıca 11. ve 12. sınıf Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmeyle doğrudan bağlantılı konuların yoğun olarak yer almasının bu sonuç üzerinde etkili olduğu söylenebilir. 9. ve 10. sınıf Coğrafya ders kitaplarında Fiziki Coğrafya konularının yoğunlukta olmasının bu sınıf seviyelerindeki Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin boyutlarının daha az yer almasında etkili olduğu söylenebilir. Çalışkan (2021) 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki bazı ünitelerde fiziki coğrafyayla ilişkili konuların yer almasının küreselleşme gibi beşerî bir olgunun ders kitaplarında yer alma durumunu azalttığını belirtmektedir.

Küreselleşmeye yönelik bulguların 10., 11. ve 12. sınıf ders kitaplarında en fazla Beşerî Sistemler ünitesinde, 9. sınıf coğrafya ders kitabında ise Doğal Sistemler ünitesinde daha fazla yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Küreselleşmenin hem içerik hem de görsel boyutuna yönelik en fazla bulgunun ise 12. sınıf Coğrafya ders kitabındaki Beşerî Sistemler ünitesinde; en az ise 9. sınıf Coğrafya ders kitabındaki Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler ünitesinde yer aldığı tespit edilmiştir. Küreselleşmenin bazı boyutlarının, ders kitaplarındaki bazı ünitelerde yer almadığı görülmüştür. Bu durum üzerinde ünitelerdeki konu içeriklerinin etkili olduğu söylenebilir. Çalışkan (2021) Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki bazı ünitelerde küreselleşmenin eğitim, ekonomi ve siyasi boyutlarına rastlanmadığını belirtmektedir.

Özellikle 11. ve 12. sınıf coğrafya ders kitaplarında küreselleşmeye yönelik vurguların daha güçlü olduğu görülmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında ders kitaplarında yer alan konuların etkili olduğu söylenebilir. 11. sınıf coğrafya ders kitabındaki üretim, dağıtım, tüketim

faaliyetleri, turizm, ülkelerin gelişmişlik seviyeleri, uluslararası örgütler ve küresel çevre sorunlarına yönelik konular doğrudan küreselleşmeyle ilişkili konulardır. 12 sınıf coğrafya ders kitabında; şehir ve yerleşme konuları, dünya nüfusundaki artışa bağlı olarak ortaya çıkan sorunlara yönelik geliştirilen kapsül evler, dikey çiftçilik, yapay zekâ, uzay madenciliği ve internet kullanımı gibi doğrudan küreselleşmeyle ilişkili konulara yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca 12. sınıf coğrafya ders kitabında internetin yaygınlaşmasıyla ekonomik ve sosyal ilişkilerde meydana gelen değişimlere yer verilmesi, küreselleşmeye yapılan vurguları güçlendirmektedir. İlhan (2010) yaptığı çalışmada internetin kullanım alanının yaygınlaşmasının gelişmiş ülkelerde sanal eğitim kurumlarının kurulmasını sağladığı ve bu gelişmelerden etkilenen coğrafya biliminde sanal coğrafya bölümlerinin açılmaya başlandığını belirtmektedir. Bu durum ise insanlar arasındaki etkileşimi artırarak küreselleşmeyi hızlandırmaktadır.

Coğrafya ders kitaplarında “Çevre ve Toplum” ünitesi son ünite durumundadır. Bu ünitelerde yer alan konular aracılığıyla öğrencilerin çevre konusunda bilinç kazanmalarının amaçlandığı görülmektedir. Ancak 9. ve 10. sınıf seviyelerinde, ders konularının yoğun olması bu üniteye konuların yıllık ders planına uygun olarak tamamlanamama sorununu ortaya çıkartmaktadır. Ulu (2015)’da 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki son üniteye benzer sorunun yaşandığını belirtmektedir. 11. ve 12. sınıf ders kitaplarında ise böyle bir sorun bulunmamaktadır.

İncelenen Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin *görsel* boyutuna yönelik toplam 438 görsel bulguya ulaşılmıştır. Küreselleşmenin görsel boyutuna yönelik en fazla bulgunun 11. sınıf Coğrafya ders kitabında yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla 12. sınıf, 10. sınıf ve 9. sınıf Coğrafya ders kitaplarında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. 11., ve 12. sınıf Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin görsel boyutuna yönelik daha fazla bulguya ulaşılmasında, bu ders kitaplarında yer alan konu içeriklerinin küreselleşmeyle daha fazla ilişkili olmasının etkili olduğu söylenebilir. Küreselleşmenin görsel boyutuna yönelik en fazla bulgunun 12. sınıf Coğrafya ders kitabındaki “Beşerî Sistemler” ünitesinde yer aldığı tespit edilmiştir. Küreselleşmenin görsel boyutuna yönelik en az bulgunun 11. sınıf Coğrafya ders kitabındaki “Doğal Sistemler” ünitesinde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında üniteye konu başlığı sayısının az olması ve konu içeriklerinin küreselleşmeyle ilgili olmamasının etkili olduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde Toprak (2022) 2018 Sosyal Bilgiler ders kitaplarında küreselleşme olgusunu incelediği çalışmasında, ünitelerde

küreselleşmenin boyutlarının yansımaların sayfa sayılarına göre arttığı veya azaldığı tespit edilmiştir.

Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin boyutlarına göre yer alma durumlarına ilişkin sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

İncelenen Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin *bilim-teknoloji* boyutuna yönelik toplam 271 adet bulguya ulaşılmıştır. 11. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin bilim-teknoloji boyutunun daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla 12. sınıf, 10. sınıf ve 9. sınıf Coğrafya ders kitaplarında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. 11. sınıf Coğrafya ders kitabında yer alan ekonomi ve çevre içerikli konuların bilim-teknolojideki gelişmelerle ilişkilendirilmesinin bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Çalışkan (2021), yaptığı çalışmada ekonomi içerikli konularda küreselleşmenin bilim-teknoloji boyutunun daha fazla yer almasını benzer nedene dayandırmaktadır. 12 sınıf coğrafya ders kitabında yapay zekâ ve robot teknolojisi gibi konuların yer alması ülkemizin dünyadaki teknolojik gelişmeleri yakından takip ettiğini ve teknolojik gelişmelere eğitim sisteminde yer verildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Gökpunar (2019)'da yaptığı çalışmada bilim-teknolojideki gelişmelerin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer almasını ülkemizde dünyadaki teknolojik gelişmelerin yakından takip edilmesine dayandırmaktadır. 10 sınıf coğrafya ders kitabında küreselleşmenin bilim-teknoloji boyutunun ekonomik faaliyetler ve ulaşım sistemlerinin gelişimine yönelik konularda daha fazla yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. 9. sınıf Coğrafya ders kitabında ise Fiziki Coğrafya konularının yoğunlukta olması nedeniyle, küreselleşmenin bilim-teknoloji boyutuna daha az yer verildiği tespit edilmiştir.

İncelenen Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin *çevre* boyutuna yönelik toplam 171 adet bulguya ulaşılmıştır. 12. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin çevre boyutunun daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla 11. sınıf, 10. sınıf ve 9. sınıf Coğrafya ders kitabında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Küreselleşmenin çevre boyutunun sınıf seviyesi arttıkça coğrafya ders kitaplarında daha fazla yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Coğrafya ders kitaplarında çevre konularına yer verilerek bireylerin, çevre sorunlarının ulusal sınırları aşarak küresel bir sorun haline geldiği kavramları amaçlanmaktadır. Ayrıca öğrencilerin çevrenin korunmasına yönelik duyarlı bireyler olarak yetişmelerinin amaçlandığı düşünülmektedir. Gökpunar (2019) yaptığı çalışmada 2001 yılı 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında küreselleşmenin çevre boyutunun, çevre sorunlarına duyarlılık kazandırmak ve bireylerin küresel boyutta insanlık için iyi bir şeyler yapmasına yönelik yansıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

İncelenen Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin *eğitim* boyutuna yönelik toplam 20 adet bulguya ulaşılmıştır. 10. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin eğitim boyutunun daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla 11. sınıf ve 12. sınıf Coğrafya ders kitabında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. 9. Sınıf Coğrafya ders kitabında ise küreselleşmenin eğitim boyutuna yer verilmediği görülmüştür. Ulaşılan bulgu sayısına göre; Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin en az eğitim boyutunun yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumunun ortaya çıkmasında coğrafya dersinin konu içeriklerinin etkili düşünülmektedir. Çalışkan'da (2021) yaptığı çalışmada 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında küreselleşmenin en az eğitim boyutunun yer aldığını sonucuna ulaşılmıştır.

İncelenen Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin *ekonomi* boyutuna yönelik toplam 463 adet bulguya ulaşılmıştır. Küreselleşmenin ekonomi boyutunun 12. sınıf Coğrafya ders kitabında daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla 11. sınıf, 10. sınıf ve 9. sınıf Coğrafya ders kitabında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. 12. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin ekonomik boyutunun daha fazla yer almasında; doğrudan ekonomi ile ilişkili konuların ağırlıkta olmasının etkili olduğunu düşünülmektedir.

İncelenen Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin *siyasi* boyutuna yönelik toplam 159 adet bulguya ulaşılmıştır. 12. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin siyasi boyutunun daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla 11. sınıf, 10. sınıf ve 9. sınıf Coğrafya ders kitabında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. 12. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin siyasi boyutunun daha fazla yer almasında; ülkeler arasındaki siyasi ilişkiler ve anlaşmazlıkları içeren konuların yer almasının etkili olduğunu düşünülmektedir. 12. Sınıf Coğrafya ders kitabında bu tür konulara yer verilerek öğrencilerin küresel siyasi ilişkilerin işleyişini kavramaları amaçlandığı söylenebilir.

İncelenen Coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin *sosyokültürel* boyutuna yönelik toplam 294 adet bulguya ulaşılmıştır. 12. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin sosyokültürel boyutunun daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla 11. sınıf, 10. sınıf ve 9. sınıf Coğrafya ders kitabında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. 12. sınıf Coğrafya ders kitabında küreselleşmenin sosyokültürel boyutunun daha fazla yer almasında; ülkelerin nüfus politikaları, şehirlerin fonksiyonel özellikleri, kültür bölgeleri, turizm ve ülkeler arası ticaret gibi toplumsal değişimler meydana getiren konulara yer verilmesinin etkili olduğu söylenebilir. Gökpunar (2019)'da yaptığı çalışmada 1978, 1990, 2001 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında en fazla küreselleşmenin sosyokültürel boyutunun yer aldığını

tespit etmiştir. Bu durumu küreselleşmenin sosyokültürel boyutunun hayatın hemen hemen her alanıyla ilgili çok kapsamlı bir özelliğe sahip olmasından kaynaklandığı şeklinde ifade etmiştir.

Sonuç olarak, Coğrafya insanlığın başlangıcından günümüze kadar meydana gelen teknolojik, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel değişimleri konu edinerek küreselleşmenin bireylere aktarılmasını sağlayan önemli bir bilim dalıdır. Coğrafya ders kitapları da bu görevi yerine getiren en önemli eğitim-öğretim araçlarıdır.

ÖNERİLER

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayanarak 9., 10., 11., ve 12. sınıflarda okutulan Coğrafya ders kitaplarındaki içerik ve görsellerde küreselleşmenin yer alma durumu ortaya koymak amacıyla durum tespiti yapılmıştır. Bu bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- “Doğal Sistemler” ve “Çevre ve Toplum” ünitelerinde küreselleşmenin boyutlarına daha fazla yer verilebilir.
- Küreselleşmeyle birlikte ihtiyaç duyulan birey özelliklerinin öğrencilere tanıtılması ve öğrencilerin küreselleşmenin meydana getirdiği değişimlere uyum sağlamasına yönelik olarak Coğrafya ders kitaplarının “Beşerî Sistemler” ünitesinde küreselleşmenin eğitim boyutuna daha fazla yer verilebilir.
- 2005 yılı öncesi coğrafya ders kitapları ile günümüzdeki coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin yer alma durumunun karşılaştırıldığı bir çalışma yapılabilir.
- Küreselleşmenin 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında ele alınışını birlikte inceleyen bir çalışma yapılabilir.
- Herhangi bir ülke seçilerek, bu ülkede okutulan coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin yer alma durumunu incelemeye yönelik bir çalışma yapılabilir.
- Herhangi bir ülke seçilerek, bu ülkede okutulan coğrafya ders kitapları ile ülkemizde okutulan coğrafya ders kitaplarında küreselleşmenin yer alma durumunun karşılaştırıldığı bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Bayar, F. (2008). Küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecinde türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 32(4), 25-34.
- Cebeci, İ. (2011). Küreselleşme yaklaşımları kapsamında küreselleşme sürecinin tarihsel değerlendirmesi. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (43), 359-386.
- Çalık, T., ve Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 55-66.
- Çalışkan, A. (2021). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında küreselleşmenin yer alma durumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Çifçi, T. (2015). Örnek olay yönteminin coğrafya ders kitaplarında kullanımı. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (5), 186-200.
- Çınar, İ. (2009). Küreselleşme, eğitim ve gelecek. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(1), 14-30.
- Gökpunar, Ö. (2019). *Küreselleşmenin 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- İlgar, R. (2016). Küreselleşmenin Türkiye'deki coğrafya eğitimine getirileri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 354-364.
- İçen, M., ve Akpınar, E. (2012). Küresel vatandaşlık eğitiminin uluslararası sorunların çözümündeki rolü. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 277-290.
- İlhan, A. (2010). *Küreselleşmenin Türkiye üniversitelerinde coğrafya eğitimi üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(26), 25-30.
- Kara, H., Sezer, A., ve Şanlı, C. (2018). Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında haritaların kullanımı. *International journal of geography and geography education (Online)*, (38), 20-39.

- Karagöz, Y. (2019). *SPSS ve amos uygulamalı nicel-nitel-karma bilimsel araştırma yöntemleri ve yayın etiği*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karakuş, S., ve Akpınar, M. (2021). Türkiye'deki 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında küreselleşme olgusunun incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 374-404.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecinin gelişmekte olan ülke Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 219-230.
- Koç, H., Sönmez, Ö. F., ve Çifçi, T. (2012). Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında kullanılan metin türleri. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(48), 17-39.
- M.E.B., (2018). *Coğrafya dersi öğretim programı*. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- M.E.B., (2021). *Ortaöğretim coğrafya 9 ders kitabı*. Ada Matbaacılık, Ankara.
- M.E.B., (2021). *Ortaöğretim coğrafya 10 ders kitabı*. Özgün Matbaacılık, Ankara.
- M.E.B., (2021). *Ortaöğretim coğrafya 11 ders kitabı*. Başak Matbaacılık, Ankara.
- M.E.B., (2021). *Ortaöğretim coğrafya 12 ders kitabı*. Ada Matbaacılık, Ankara.
- Sağlam, M., Vural, L., ve Akdeniz, C. (2011). Küreselleşmenin Türkiye'deki ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında görülen yansımaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 1-15.
- Sever, D., Baldan, B., Tuğlu, B., Kabaoğlu, K., ve Alagöz Hamzaj, Y. (2018). Küreselleşme sürecinde eğitim alanında atılan adımlar: Türkiye ve eğitimde başarılı ülke örnekleri. *İlköğretim Online*, 17(3), 1583-1603.
- Sezer, A., ve Şanlı, C. (2017). Coğrafya öğretim programında ve ders kitaplarında göç olgusu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (36), 16-25.
- Şeyihoğlu, A., ve Özgürbüz, İ. E. (2015). Coğrafya ders kitaplarındaki analogilerin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40(179), 163-179.
- Toprak, T. (2022). *2018 Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında küreselleşme olgusunun incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

- Ulu, C. T. (2015). *6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitabında küreselleşme olgusunun incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Uygun, K., ve Ulu, C. T. (2018). 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitabında küreselleşme olgusunun incelenmesi. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 1-19.
- Ünlü, M. (2016). Coğrafya ders kitaplarında hazırlık çalışmalarının temel özellikleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (34), 1-8.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurdabakan, İ. (2002). Küreselleşme konusundaki yaklaşımlar ve eğitim. *Eurasian Journal of Educational Research*, (6), 61-66.

EXTENDED SUMMARY

Globalization, one of the most important phenomena of today, has increased the interaction between people. Technological developments in recent years have increased this interaction and made all world societies interconnected. Developments in any part of the world, especially in the economic and political fields, can affect all countries.

The process of globalization provides some changes and transformations in societies. One of the sectors where these changes and transformations are experienced is education. Regarding this issue, Ilgar (2016) states that the manpower requirements needed with the developing technology are the source of the innovation movements in the education systems. In the changing world with globalization, the qualities that individuals should have have also differentiated. In this respect, education carries a great importance in raising individuals with the qualifications required by today's conditions and in adapting individuals to changing conditions. In this respect, with the acceleration of globalization, countries are forced to make some changes in their education systems.

There is no doubt that the Turkish education system is affected by the globalization process. For this purpose, Türkiye has made changes in education programs and textbooks to raise individuals who can adapt to the changes experienced with globalization and who can direct globalization.

In secondary education, the geography lesson includes the globalization subject the most in terms of content and scope compared to the courses in which globalization takes place. Geography is one of the most basic sciences in understanding the relations and formations at the global and regional levels, and the economic, political and cultural unions between states internationally and in developing strategies and policies for these (Çifçi, 2015). In this direction, taking into account the changes brought about by globalization, Geography Curriculum (GC) witnessed some changes. Initially, GC went through some changes in 2005 and with the change made in 2018, GC was given its current form. With these changes, the "Global Environment: Regions and Countries" unit became one of the fundamental units of geography.

One of the most important educational tools used as a source of information in geography education is textbooks. Geography textbooks have an important function in the realization of acquisitions according to learning areas and grades. In line with these goals, policy makers have developed textbooks in accordance with the updated GC.

This study examined the inclusion of globalization subject in the content and visuals of the geography textbooks taught in the 9th, 10th, 11th, and 12th grades in the 2021-2022 academic year.

The literature review indicated that there was no study dealing with the inclusion of globalization subject in the 9th, 10th, 11th, and 12th grade Geography textbooks and examining the textbooks comprehensively in Türkiye. However, the literature review highlighted that studies on this subject were carried out in the Social Studies course. It is still unknown that to what extent Geography textbooks reflect the changes made in GC for globalization subject. The researchers believe that original research on this subject will be beneficial for those who are interested in showing how globalization takes place in the content and visuals of Geography textbooks including teachers, people who will work on this subject and those who prepare textbooks. The researchers further believe that this study will contribute to the field in terms of filling the gap in the literature.

This qualitative research adopted document analysis method. The "document analysis" method is used in the analysis of written materials containing information about the events or phenomena that are aimed to be investigated (Yıldırım & Şimşek, 2013). This study used document analysis method because it examined the content and visuals of the geography textbooks taught in the 9th, 10th, 11th, and 12th grades in Türkiye in the 2021-2022 academic year in terms of the dimensions of globalization subject.

The researchers used 9th, 10th, 11th, and 12th grade Geography textbooks prepared by the Ministry of National Education for secondary education institutions in 2021 as data collection tools.

The checklist used in this study to analyze the data was developed by the researchers. In the process of developing the checklist, first of all, a literature review on globalization was conducted. After reviewing the literature, a pool of concepts expressing globalization was created by examining the relevant sources. Then, the classifications of the obtained concepts were made. Since globalization is a comprehensive phenomenon, the checklist is limited to the science-technology, environment, education, economy, political and socio-cultural dimensions of globalization. In order to ensure the content and face validity of the checklist, the researchers consulted the opinions of two experts from the Department of Turkish and Social Sciences of the Institute of Educational Sciences of Sivas Cumhuriyet University, and the checklist was finalized by providing the necessary corrections in line with the expert opinions.

While analyzing the data in the research, the researchers read the Geography textbooks in order, and determined texts and visuals containing statements about globalization. Then, they examined the texts related to globalization in the textbooks one by one in terms of the science-technology, environment, education, economy, political and socio-cultural dimensions of globalization and transferred the determined text numbers to the relevant tables. Within the sub-problems of the research, the researchers determined in which units the images for globalization were used and they transferred the number of images to the relevant tables. Since the dimensions of globalization were related to each other, images were associated with more than one globalization dimension. In addition, the researchers supported the data with the help of text and visual quotations directly from the textbooks.

The results determined that the economic and socio-cultural dimensions of globalization took place more compared to other dimensions of globalization in the contents of the geography textbooks examined. The study further highlighted that the science-technology, political, environmental and educational dimensions of globalization took place respectively in terms of their numbers of inclusion in the textbooks. The researchers believe that the content of the subjects included in the Geography textbooks is effective in the emergence of such a result.

The study concluded that the 12th grade Geography textbook was the textbook in which globalization took place the most in total in the geography textbooks examined. The study further concluded that the 11th grade, 10th grade, and 9th grade Geography textbooks included globalization the most, respectively. Çalışkan (2021) found that in the 4th, 5th, 6th, and 7th grade Social Studies textbooks published in 2019, the dimensions of globalization were mostly included in the 7th grade textbooks. These results may be interpreted to mean that as the grade level increases, the phenomenon of globalization takes place more in the textbooks. Further, the intense inclusion of subjects directly related to globalization in the 11th and 12th grade Geography textbooks may have an impact on this result. In addition, the density of Physical Geography subjects in 9th and 10th, grade Geography textbooks may be effective in the fact that the dimensions of globalization are less common in Geography textbooks at these grade levels. Çalışkan (2021) also stated that the inclusion of subjects related to physical geography in some units in the 4th grade Social Studies textbook reduced the inclusion of a human phenomenon such as globalization in textbooks. The researchers observed that the emphasis on globalization was stronger especially in the 11th and 12th grade geography textbooks. The subjects in the textbooks may be effective in the emergence of this situation.

“Environment and Society” unit is the last unit in geography textbooks. The subjects in these units aim to raise awareness of the students about the environment. However, at the 9th and 10th grade levels, the fact that the course subjects are intense causes the problem of not being able to complete the subjects in this unit in accordance with the annual lesson plan. Ulu (2015) states that a similar problem is experienced in the last unit in the 7th grade Social Studies textbook. There is no such problem in 11th and 12th grade textbooks.

The results determined that the 11th grade Geography textbook included the most findings regarding the visual dimension of globalization in the examined Geography textbooks. Afterwards, the study concluded that the 12th grade, 10th grade, and 9th grade Geography textbooks included visual dimensions the most, respectively. The fact that the subject contents in these textbooks are more related to globalization may be effective in reaching more findings on the visual dimension of globalization in the 11th and 12th grade Geography textbooks. Similarly, Toprak (2022), who examined the phenomenon of globalization in 2018 Social Studies textbooks, found that the reflections of the dimensions of globalization in units increased or decreased according to the number of pages.

Based on the results obtained from this research, following implications can be made: While preparing textbooks, policy makers should give more space to the dimensions of globalization in the "Natural Systems" and "Environment and Society" units in the Geography textbooks, they should focus on the educational dimension of globalization in the "Human Systems" units, and future studies can look at the situation of globalization in Geography textbooks from different perspectives.